

Monilukutaito on ajattelua, ymmärtämistä ja maailman hahmottamista

---

Julkaistu: 15. helmikuuta 2023 | Kirjoittaneet: Teija Mursula ja Anne Tiermas

Olemme koonneet tähän monilukutaidon teemanumeroon artikkeleita lukutaidon kehittämisen ja tutkimuksen tahoilta. Punaisena lankana artikkeleissa kulkevat käsitteet *monilukutaito* ja *tiedonalakohtaiset tekstitaidot*. Olemme kiinnostuneet luku- ja kirjoitustaidon yhteyksistä – miten lukeminen kehittää kirjoittamista ja kirjoittaminen lukemista?

Kun puhutaan käsitteestä *literacy*, niin mistä puhutaan suomeksi? Tieteen termipankki tarjoaa suomennokseksi niin *lukutaitoa* kuin *tekstivalmiuksia*. Ensin mainitulla viitataan taitoon tulkita tekstejä tarkoituksen vaatimalla tavalla, kun taas jälkimmäinen määritelmä painottaa sosiokulttuurisia taidollisia ja tiedollisia valmiuksia, joita yksilö tarvitsee tietyn yhteisön tilanteisissa tekstitapahtumissa. (Tieteen termipankki). Vaikuttaa siltä, että tekstivalmiudet vastaavat nykysivistyksen mukaista laajaa tekstikäsitystä, mutta termi ei ole vakiintunut tekstien tutkimuksen kentällä. Yleisesti käytössä ovat ainakin *luku- ja kirjoitustaito*, *tekstitaidot*, *uudet lukutaidot* ja *monilukutaito*.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Ukkola & Metsämuuronen 2023) julkaisi raportin ja suosituksia pitkittäisarvioinnin pohjalta äidinkielen opetukseen. Perusopetuksen oppilaiden luku- ja kirjoitustaidon tason lasku on herättänyt huolta, ja eri tahojen ponnisteluja tarvitaan luku- ja kirjoitustaidon tason parantamiseksi. Se on monien tehtävä: kunnissa oppilaat, perheet ja opettajat sinnittelevät päivittäin monilukutaidon portailta ylöspäin; koulutuksen järjestäjät pyrkivät tukemaan kouluja ja henkilöstöään opetuksen järjestämisessä; valtionhallinto linjaa, tekee ohjeistuksia ja rahoittaa luku- ja kirjoitustaidon kehittämistä ja luku- ja kirjoitustaidon tutkimus tarkastelee monilukutaitoa tieteellisesti.

Artikkeleissa halusimme nostaa esille toisaalta tiedonalakohtaisten tekstitaitojen nykytutkimusta, toisaalta konkreettisia välineitä kaunokirjallisuuden hyödyntämiseen opetuksessa. Teemanumeromme artikkelit järjestyvät niin, että alussa ovat tiedonalakohtaisia tekstitaitoja valottavat tutkimukseen pohjautuvat artikkelit. Sen jälkeen teemanumerossa seuraavat soveltavat artikkelit, joissa luku- ja kirjoitustaidon kehittämistä lähestytään käytännönläheisesti ja opetukseen ideoita tarjoten.

Tiedonalakohtaiset tekstitaidot

Monilukutaidon käsite kattaa myös kirjoitustaidot, mikä on Johanna Pentikäisen artikkelin lähtökohta, kun hän tarkastelee artikkelissaan laajoja kirjoittamisen taitoja, ”monikirjoitustaitoa”, ympäristöopin harjoituskirjojen valossa. Pentikäisen mukaan opetusta tulisi kehittää niin, että kirjoittamisen osataidot integroituisivat tiiviimmin yhtenäisen tekstin kirjoittamiseen ja kirjoittajia tulisi ohjata vahvemmin tekstillä vaikuttamisen keinoihin.

Kuvat ja kuvanlukutaito ovat tiedonalakohtaisia, kuten Henri Satokankaan artikkelista käy kiinnostavasti ilmi. Diagrammilla, vuokaaviolla tai kartalla on omat viestinnälliset päämääränsä ja alakohtaiset käytänteensä, joiden tulkintaan ja tuottamiseen oppimateriaalien tulisi ohjata. Kuvanlukutaito siis nivoutuu osaksi monilukutaitoa ja oppiaineen sisältöjen hallintaa.

Anna-Elina Salo, Sara Routarinne, Riitta Juvonen ja Arja Kaasinen esittelevät yhteiskirjoittamista työmuotona alakoulun ympäristöopin ja historian tunneilla. Artikkelista syvennyttään kirjoittamisen sosiaaliseen ulottuvuuteen ja siihen, kuinka erilaiset osallistumisroolit kuvaavat oppilaiden valmiuksia ja vahvuuksia sekä tukevat oppilaan osallisuutta.

Käsityön oppiaineessa tarvittavasta luku- ja kirjoitustaidoista on vasta vähän tutkimusta. Virva Törmälä ja Pirjo Kulju esittelevät kolmannen luokan käsityön työnkuvauksen ja dokumentaation tekstilajin piirteitä, käytänteitä sekä arviointia. Työnkuvaus tekstilajina on monipuolinen, ja kirjoittajat herättelevätkin keskustelua siitä, mitä tiedonalakohtaiset tekstitaidot tarkoittavat taito- ja taideaineiden näkökulmasta ja miten niitä voisi arvioida.

Mitä koulussa opimme, se luo pohjaa ja perustaa kaikelle yhteiskunnalliselle muutokselle ja kehitykselle. Teija Keränen kirjoittaa ajankohtaisesta aiheesta: energiatiedon lukutaidosta. Artikkelin pohjautuu hänen väitöskirjaansa (2021), mutta kurkottelee energiatiedon lukutaidon määrittelyä kohti sen opettamista kouluissa. Miksi ja miten energiatiedon lukutaitoa tulisi opettaa? Millaista pedagogista vahvistusta informaatiolukutaidosta voi löytyä monilukutaidon opetukseen?

Anne Tiermas havainnollistaa artikkelissaan kasvokkaisen vuorovaikutuksen, kehollisuuden ja materiaalien objektien merkitystä oppiaineen tekstitaitojen rakentumisessa. Erityisesti näitä resursseja tarvitaan monikielisten oppilaiden opetuksessa. Hän korostaa, että lukemisen ja kirjoittamisen opetuksessa kannattaa hyödyntää vuorovaikutustutkimuksen tuloksia. Niitä soveltamalla voidaan kehittää myös tiedonalakohtaisen tekstitaitojen opetusmateriaaleja.

Luku- ja kirjoitustaidon kehittämisestä käytännössä

Monilukutaito käsitteenä avaa mahdollisuuksia multimodaalisten tekstien hyödyntämiseen opetuksessa. Minna Sääsilahti avaa artikkelissaan sarjakuvan ilmaisuvoimaa ja mahdollisuuksia perusopetuksessa sekä luku- että kirjoitustaidon harjaannuttamisessa. Motivaatio, elämyksellisyys, tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen taidot yhdistyvät sarjakuvissa mahdollistaen esimerkiksi yhteiskunnallisista aiheista keskustelun.

Teija Mursula pohtii ja jäsentelee tekstissään, miten kehittää opettajien luku- ja kirjoitustaidon osaamista ja opettamista. Hän toteaa, että keskeistä opettajan osaamista luku- ja kirjoitustaidon opettamisessa ovat eriyttäminen, prosessimallien osaaminen ja motivaation (sekä oman että oppilaiden) hyödyntäminen työssä. Artikkelissa annetaan esimerkkejä prosessimalleista, kuten dialogisen lukemisen malli ja tiedonhankinnan prosessimalli.

Monilukutaidon pedagogiikan kehittäminen ja sen tuominen osaksi opettajankoulutusta vaikuttaa merkittävästi tulevien vuosikymmenten luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen. Uudet lukutaidot täytyy sulauttaa osaksi luku- ja kirjoitustaidon opetusta, jotta opetuksemme vastaa 2020-luvun lukutaitohaasteisiin. Outi Kallionpää kuvaa, miten Lapin yliopistossa on tartuttu haasteeseen ja lähdetty kehittämään monilukutaidon pedagogista sivuainekokonaisuutta opettajaopiskelijoille ja täydennyskoulutuksen tarpeisiin.

Ulla Maija Jutila kuvaa artikkelissaan storyline-kehyksestä innoitusta saanutta ajatteluaan. Hänen keksimänsä teematarinat luovat luku- ja kirjoitustaidon opettamiseen oppimisympäristön, jossa yhteisöllisyys ja luovuus innostavat oppilaita eteenpäin. Jutilan unelma on innostaa kollegoja oppimaan omassa työssään.

Kaunokirjallisuuden käyttö opetuksessa avaa uusia mahdollisuuksia sanataiteelliseen kasvuun sekä lukemisesta ja kirjoittamisesta innostumiseen. Sanataideopettajat Anna Anttonen ja Kati Inkala löytävät sanataiteen pedagogiikalle perustan kirjallisuuslähtöisestä sanataiteesta. Elämyksellinen ja kokemuksellinen sanataide haastaa kouluopetuksen perinteisempiä kirjallisuuskasvatuksen muotoja tervetulleella tavalla.

Teija Mursula työskenteli 2018–2022 Oulun yliopistossa Lukeminen lentoon, kirjoittaminen kiitoon -koulutuksen suunnittelijana.

Anne Tiermas työskentelee väitöskirjatutkijana Helsingin yliopistossa.

Lähteet

Tieteen termipankki – tieteenalojen termistöä sisältävä wiki-muotoinen tietokanta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavilla: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:literacy> (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:literacy>) [luettu 9.2.2023].

Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. (2023). Matematiikan ja äidinkielen taidot alkuopetuksen aikana – perusopetuksen oppimistulosten pitkittäisarviointi 2018–2020. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Saatavilla: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2023/01/KARVI_0123.pdf (https://karvi.fi/wp-content/uploads/2023/01/KARVI_0123.pdf) [luettu 9.2.2023].

Artikkeliin viittaaminen

Mursula, T. & Tiermas, A. (2023). Monilukutaito on ajattelua, ymmärtämistä ja maailman hahmottamista. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(1). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2023/monilukutaito-on-ajattelua-ymmartamista-ja-maailman-hahmottamista> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2023/monilukutaito-on-ajattelua-ymmartamista-ja-maailman-hahmottamista>)